

Astronomiczna wiedza żeglarskiego ludu Biak

9 grudnia 2022

Przez wieki lud Biak zdobywał i opanował wiedzę o położeniu gwiazd i nawigacji. Ta wiedza uzupełniała poznanie zdobyte podczas codziennej aktywności w ramach żeglowania, polowania, realizacji prac rolnych, czy doświadczenia okresów epidemii lub katastrof naturalnych, jak choćby tajfuny. W oczywisty sposób to wszystko znalazło odzwierciedlenie w wierzeniach ludu Biak.

Opanowanie sztuki astronomii i nawigacji dostarczyło potencjału do wzmożonej eksploracji szlaków żeglugowych. Dzięki rozwojowi tej umiejętności dokonywał się rozwój kontaktów handlowych na poziomie lokalnym i regionalnym, jak również wymiana technologii oraz integracja kultury. Tradycja nawigacyjna mieszkańców Biak kompleksowo obejmuje szeroki zakres zagadnień takich jak kierunki wiatrów i prądów morskich oraz sieć szlaków żeglugi. Przykładowo często w trakcie rejsów kierowano się położeniem Ramankawandi i Sawakai, jak również innych gwiazd.

Dr W.K.H. Failletau de Bryun (1886-1972) napisał: „Astronomiczna wiedza mieszkańców Archipelagu Biak jest o wiele większa, niż można by się spodziewać po tak prymitywnych ludziach. Umiejętności tamtejszych nawigatorów obejmują znajomość gwiazdozbiorów i ich pozycji na niebie w określonym czasie... Mało tego, można rzec, że mamy tu do czynienia ze szczegółową mapą gwiazdozbiorów oraz złożonym nazewnictwem, na poziomie przynajmniej tak wysokim, jak ten który jest przedstawiony w pismach hinduistycznych z Jawy czy Bali. Być może nawet mamy tu do czynienia z poziomem jeszcze wyższym!” (De Bryun 1938 :9).

Mieszkańcy Biak-Numfor w ramach swego tradycyjnego kalendarza

lunarno-solarnego posiadają nazwy miesięcy; są one składową kalendarza księżycowego. Dotyczą one faz Księżyca (Księżyc w języku Biak nosi nazwę „Paik”). Fazy Księżyca odnoszą się (lub stanowią podstawę) do systemu datowania, złożonego z 12 lub 13 miesięcy.

Dla mieszkańców Biak-Doreri system ten jest lepiej znany jako system kalendarza lunarnego złożonego z 12 miesięcy, tak jak w systemie, którym posługiwali się Arabowie. Ów kalendarz księżycowy rozpoczyna się od Paik Erwuri-Purari (miesiąc Styczeń-Grudzień). Erwuri oznacza głowę, a Purari to ogon obrazowego przedstawienia węża. Wąż ten jest obrazem konstelacji Romanggwandi.

Historycy i misjonarze zajmujący się kulturą Biak-Numfor w XIX wieku, tacy jak J.L. Van Hasselt i F.J.F Van Hasselt w swej wspólnej pracy opisują nazwy miesięcy księżycowych stosowanych przez ludzi z Numfor-Doreri. Przedstawione są one w książce „Noefoorsch-Hollandsch Woordenboek” (1893, str. 42).

Oto kolejne nazwy miesięcy księżycowych, stosowane w kalendarzu ludu zamieszkującego obszar Biak-Numfor-Doreri-Manokwari:

1. Erwuri (Rowuri) – styczeń;
2. Mandi Marsi) – luty;
3. Kawempi – marzec;
4. Sarmuri – kwiecień;
5. Mansewasi – maj;
6. Yawi – czerwiec;
7. Akari – lipiec;
8. Kokari – sierpień;
9. Wawamsi – wrzesień;

10. Mawamya – październik;
11. Wesi (Wepuri) – listopad;
12. Purari – grudzień/

W ramach tego systemu, złożonego z 12 miesięcy, wyróżniane są okresy (Wampasi – Monsum Wschodni), oraz Wambarek (Monsum Zachodni). Te dwa okresy są wspomniane jako wampasi – Wambarek, w skrócie nazywane Pasibarek. W tłumaczeniach poezji (na bahasa Indonesia) ludu Biak „Pasibarek” nazywany jest „rokiem” (tahun). Podobnie tłumaczone są analogiczne okresy związane z jakimiś zjawiskami (epidemiami, powodziami) w „Biblii”.

W archipelagu Biak-Supriori to datowanie jest jeszcze bardziej zawiłe, ponieważ ma związek z celami wyszczególnionymi na początku niniejszego opracowania. Mamy tutaj nazwy wielu miesięcy powiązanych z nazwami gwiazdozbiorów oraz różnymi aspektami natury i tradycji ludu Biak. System datowania czy też kalendarz złożony z 13 miesięcy jest osadzony na okresach występowania różnych zjawisk naturalnych w ramach mijających miesięcy. Mieszkańcy Biak-Supriori posługiwali się zarówno systemem złożonym z 12, jak i 13 miesięcy. Kalendarz złożony z 13 miesięcy bierze swój początek od miesiąca Nisam (przełom Marca i Kwietnia).

Podobnie na przykład czynią mieszkańcy Izraela rozpoczynają swój kalendarz od miesiąca marca. Zgodnie z tym, co podaje De Bryun początek kalendarza wypada na dzień 21 Marca, jednakże data ta nie jest ściśle określona.

Poniżej trzy systemy tradycyjnego kalendarza ludu Biak.

Papuascy nawigatorzy reprezentujący kulturę Biak znają nazwy ponad 21 gwiazdozbiorów i innych ciał niebieskich. Udokumentował to dr W.K.H. Failletau de Bryun w swym dziele „Schouten -en Padaido –eilanden (Mededelingen Encyclopedisch Bureu 21)”.

Na stronie 20 prezentuje on nazwy gwiazdozbiorów i innych ciał niebieskich w tradycji ludu Biak:

1. Mak Bram (Wenus);
2. Kum Bendi (Jowisz);
3. Abiober (Delfin);
4. Kanggunben (Antares);
5. Romankwan Beba (Strzelec);
6. Baki (Koziorożec);
7. Wambarus Beba (Hydra);
8. Inggansu lub Inggawon (Pegaz);
9. Sraiknam (Wielka Niedźwiedzica);
10. Maksrai (Lira, Wega);
11. Apiam (Cefeusz);
12. Snefer (Kasjopea);
13. Manserauer (Perseusz);
14. Wai Besarwan (Orion);
15. Zurai (Żuraw);
16. Purai (Paw);
17. Makansai (Eridanus);
18. Inkombrof (Aldebaran);
19. Bagar, Insandi lub Waibaki czy też Makdwer (Plejady);
20. Makwen (Andromeda).

W pracy De Byuna nie są podane wszystkie nazwy gwiazdozbiorów

i ciał niebieskich, jak również nie są podane ich funkcje w ramach tego systemu astronomicznego. Na poziomie lingwistycznym te nazwy mają odniesienie do zwierząt, części łądźi czy pór roku. Astronomiczna wiedza pomagała ludowi Biak w wielu aspektach życia przez wieki. Niestety, w czasach współczesnych ta starożytna wiedza „wyblakła” i uległa zapomnieniu.

Tłumaczenie: Rafał Szymborski

Źródło zagraniczne: PustakaPapua.com

Źródła polskie: WolneMedia.net, Krew Papuasów, Latarnik Papuaski, Free West Papua Campaign Poland